

Zihinsel Yetersizliği Olan ve Olmayan Çocuklarda Yaralanma Riskinin ve Sıklığının Karşılaştırılması

Comparison of the Risk and Frequency of Injuries Among Children With or Without Intellectual Disabilities

Merve KOYUN¹, Candan ÖZTÜRK², Hatice YILDIRIM SARI³

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Samsun
• merveyamankoyun@gmail.com • ORCID > 0000-0002-2762-3887

²Yakın Doğu Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Kıbrıs
• candan.ozturk@neu.edu.tr • ORCID > 0000-0002-0909-5013

³Katip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İzmir
• haticeyildirimsari@gmail.com • ORCID > 0000-0002-4795-7382

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma / Research

Geliş Tarihi / Received: 24 Mart / March 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 05 Ocak / January 2022

Yıl / Year: 2022 | **Cilt – Volume:** 7 | **Sayı – Issue:** 1 | **Sayfa / Pages:** 89-98

Atıf/Cite as: Koyun, M., Öztürk, C. ve Yıldırım Sarı, H. "Zihinsel Yetersizliği Olan ve Olmayan Çocuklarda Yaralanma Riskinin ve Sıklığının Karşılaştırılması - Comparison of the Risk and Frequency of Injuries Among Children With or Without Intellectual Disabilities" Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi - Journal of Samsun Health Sciences 7(1), April 2022: 89-98.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Merve KOYUN

Yazar Notu / Author Note: Bu makale yüksek lisans tezi olarak sunulmuştur.

ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN VE OLMAYAN ÇOCUKLARDA YARALANMA RİSKİNİN VE SIKLIĞININ KARŞILAŞTIRILMASI

ÖZ:

Amaç: Zihinsel yetersizliği olan ve olmayan 3-6 yaş çocuklarda yaralanma riski ve sıklığı karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: İzmir ilinde bulunan bir anaokulu ve on iki Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde eğitim gören 3-6 yaş grubu çocukların anneleriyle yürütüldü. [zihinsel yetersizliği olan (n=100) ve zihinsel yetersizliği olmayan (n=100)] Veriler; Çocuk ve Aile Bilgi Formu, Yaralanma Davranışı Risk Kontrol Listesi ve Çocuklarda Yaralanma Sıklığı Anketi kullanılarak toplandı.

Bulgular: Zihinsel yetersizliği olan çocukların yaralanma riskinin, zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara göre 0.9 kat daha fazla olduğu saptanmıştır (p=0.003). Zihinsel yetersizliği olan çocukların son iki aydaki yaralanma sıklığı, zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara göre daha fazladır.

Sonuç ve Önerileri: Zihinsel yetersizliği olan çocukların yaralanma konusunda zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara göre daha riskli bir grup olduğu ve daha fazla yaralandıkları görülmüştür. Bu çocukların annelerine; çocuklarının gelişim özellikleri, yaralanmalar, ilk yardım, evde bakım ve izlem hakkında eğitim verilerek, danışmanlık yapılmalıdır.

Ahtar Kelimeler: Kaza; Yaralanma; Zihinsel yetersizlik; Çocuk.

COMPARISON OF THE RISK AND FREQUENCY OF INJURIES AMONG CHILDREN WITH OR WITHOUT INTELLECTUAL DISABILITIES

ABSTRACT:

Aim: In study, was carried out to compared the risk and frequency of injury among 3-6 years old children with and without intellectual disabilities.

Method: The study was conducted with the mothers of children aged 3-6 who were educated in a kindergarten and twelve Special Education and Rehabilitation Centers in the province of İzmir [intellectually disabled children (n=100) ve without intellectually disabled children (n=100)]. Data were obtained through the Children and Family Information Form, the Injury Behaviour, Checklist and the Survey for Frequency of Injuries in Children.

Results: The risk of injury was found 0.9 times more for intellectually disabled children compared to without intellectual disabled children ($p=0.003$). The frequency of injury in the last two months of children with intellectual disability is higher than the children without intellectual disability.

Conclusion and Suggestions: It was demonstrated that children with intellectual disabilities possessed higher risk of injury, and experienced different injuries more common compared to children without intellectual disabilities. Mothers of these children should be educated about the developmental characteristics of their children, injuries, first aid, home care and follow up and consultancy should be provided.

Keywords: Accident; Injury; Intellectual disability; Child.

GİRİŞ

Yaralanmalar önemli bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir (Safekids, 2015; WHO, 2014). Dünya Sağlık Örgütü'nün "Injuries and Violence" raporuna göre (2014), kaza ve yaralanmalar, Dünya'da 0-4 yaş grubu çocuklarda ölüme neden olan hastalıklarda 13.sırada iken, 5-14 yaş grubu çocuklar 4. sırada yer almaktadır (DSÖ, 2014). Türkiye'de ise 2019 yılında 1-17 yaş grubu 1326 çocuğun ölüm nedeninin yaralanmalar ve zehirlenmeler olduğu belirtilmiştir (TUİK, 2019).

Çocuklar küçük yetişkinler değildir ve yaralanmalar gelişimsel özellikleri nedeniyle çocukluk döneminde sık görülmektedir (Conk ve ark., 2013; Demirköse ve ark., 2021; Morrongiello ve ark., 2021; WHO, 2014). Normal gelişim gösteren çocuklarda yaralanma riskinin belirlendiği birçok çalışmaya ulaşılmaktadır (Miller & Azar, 2020; Morrongiello ve ark.,2008; Morrongiello, 2018; Uysal ve ark., 2008). Ancak zihinsel yetersizliği olan çocukların konuşma, öğrenme, hareket etme, bağımsız yaşam becerilerinde güçlükleri vardır (CDC, 2010; Çelik, 2014; Patel ve ark., 2010). Bu gibi kognitif bozukluklar, motor kontrolün yetersizliği ya da antisosyal davranış gibi yetersizliklerinden dolayı yetersizliği olan çocuklar daha sık kazaya maruz kalmaktadırlar (Aslan ve ark., 2019; Çelik, 2014; Kavukçu, 2005; White ve ark., 2018; Ramirez ve ark., 2010). Zihinsel yetersizliği olan çocuklar yaralanma konusunda riskli bir grup oluşturmakla birlikte daha fazla yaralanma davranışına sahiptirler (Shi ve ark., 2015). Ancak, özel eğitim programına dahil edilen zihinsel/duygusal yetersizliği olan çocukların yaralanma risklerinin daha az olacağı ifade edilmiştir (Ramirez ve ark., 2010).

Yapılan çalışmalarda, yetersizliği olan çocukların yetersizliği olmayan akranlarına göre daha fazla yaralandıkları saptanmıştır (Jones ve ark., 2012; Lee ve ark.,

2008; Sarı & Girli, 2012; Shi ve ark., 2015; Sinclair & Xiang, 2008; Xiang ve ark., 2014). Literatürde yetersizliği olan çocukların yaralanma riskinin incelenmiş olmasına rağmen bu alanda sorunun büyüklüğünü ortaya koyacak daha fazla araştırmanın yapılması gerektiği belirtilmektedirler (Shi ve ark., 2015; White ve ark., 2018; Xiang ve ark., 2014).

Özellikle Türkiye’de zihinsel yetersizliği olan çocuklarda yaralanma riski ile ilgili yapılmış bir çalışmaya ulaşılammıştır. Araştırma yaralanma açısından zihinsel yetersizliği olan çocukların riskli bir grup oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocukların yaralanma riskini ve sıklığını karşılaştırmak amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi: Araştırma, bir il merkezinde bulunan bir anaokulu ve on iki Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nde eğitim gören 3-6 yaş grubu çocukların anneleriyle yürütülmüştür. Araştırma örneklemini zihinsel yetersizliği olan (n=100) ve zihinsel yetersizliği olmayan (n=100) çocukların anneleri oluşturmuştur.

Verilerin Toplanması: Zihinsel yetersizliği olan çocukların verileri, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine giderek annelerle yüz yüze doldurmuştur. Zihinsel yetersizliği olmayan çocukların verileri ise anketleri zarf içerisinde aileye göndererek doldurulmuştur. Verilerin toplanmasında Çocuk ve Aile Bilgi Formu, Yaralanma Davranışı Risk Kontrol Listesi ve Çocuklarda Yaralanma Sıklığı Anketi kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Çocuk ve Aile Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanan form, yetersizliği olan özellikle küçük yaşta çocukların annelerinin bazı soruları cevaplamak istemeyebilecekleri düşüncesiyle çocuğun tanısı, tanı aldığı tarih, hastalığın derecesi, diğer çocuklarda yetersizlik durumu olup olmadığı gibi sorulara kurumdan alınan bilgiler doğrultusunda araştırmacı tarafından doldurulmuştur.

Yaralanma Davranışı Risk Kontrol Listesi (YRKL): Yaralanma Davranışı Risk Kontrol Listesi (YRKL)/ Injury Behavior Checklist (IBC), Speltz, Gonzales, Sulzbacher ve Quan tarafından 1990 yılında geliştirilmiştir (Speltz ve ark., 1990). Türkçe geçerlilik- güvenilirlik çalışması ise Uysal, Ergül ve Ardahan tarafından 2004 yılında yapılmıştır (Uysal ve ark., 2004). Çocuğun son altı aydaki davranışları göz önüne alınarak doldurulmuştur. Kontrol listesi 24 maddeden oluşmaktadır.

Çocukların bu kontrol listesinde yer alan riskli davranışları gerçekleştirme eğilimi beşli dereceleme yöntemiyle değerlendirilmektedir. Buna göre; hiçbir zaman: riskli davranışı hiç yapmama; çok nadir= yılda bir veya iki defa yapma; bazen = ayda bir; sıklıkla= haftada bir; çok sık= haftada birden fazla riskli davranışı yapma, şeklinde değerlendirilmekte ve bu yanıtlar sırasıyla 0-4 puan arasında puanlanmaktadır. Kontrol listesinde toplam puan 0-96 arasında değişmektedir. Değerlendirmede, toplam puanın 48 ve üzeri olması yaralanma davranışı yönünden yüksek riski, bu değer altındaki olması düşük riski göstermektedir. Türkçe çevirisi yapılan YRKL'nin Cronbach α değeri 0.87 olarak, Speltz ve arkadaşlarının, çalışmalarında saptanan iç tutarlılık katsayısı ile (0.87) aynı değerde bulunmuştur (Speltz ve ark., 1990).

Çocuklarda Yaralanma Sıklığı Anketi: Araştırmacı tarafından geliştirilen 3-6 yaş çocuklarda yaralanma sıklığını belirlemek için 15 sorudan oluşan anket kullanılmıştır (Sinclair & Xiang, 2008; Uysal ve ark., 2008).

Verilerin Değerlendirilmesi: Veriler, sayı, yüzde dağılımları, dağılım ölçütleri ve ki kare testleri kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etiği: Araştırma Dokuz Eylül Üniversitesi Etik Kurul tarafından onaylanmıştır (10.03.2011-95-GOA). Araştırmada kullanılacak "Yaralanma davranışı risk kontrol listesi (YRKL)" için Matthew L. Speltz'ten, ölçeğin Türkçe geçerlilik- güvenirliği çalışmasını yapan Aynur Uysal'dan, araştırmanın yürütüleceği merkezlerin müdürlüklerinden ve araştırmaya katılacak annelerden izin alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Çocuk ve ailenin tanıtıcı özellikleri

Yaş Grupları	Zihinsel Yetersizliği Olan		Zihinsel Yetersizliği Olmayan	
	n	%	n	%
3	13	13	6	6
4	22	22	32	32
5	14	14	37	37
6	51	51	25	25
Cinsiyet				
Kız	41	41	47	47
Erkek	59	59	53	53

Kullandığı İlaçlar				
Var	41	41	9	9
Yok	59	59	91	91
Annenin yaşı				
22-27 yaş	14	14	11	11
28-33 yaş	38	38	42	42
34-39 yaş	32	32	35	35
40-45 yaş	13	13	12	12
46-53 yaş	3	3	0	0
Annenin Eğitim Durumu				
Okur yazar değil	7	7	0	0
İlkokul ve ortaokul mezunu	46	46	15	15
Lise mezunu	28	28	47	47
Üniversite mezunu	19	19	38	38

Tablo 1’de araştırmaya alınan çocuk ve ailelerinin tanıtıcı özellikleri verilmiştir. Yaş gruplarına bakıldığında ise zihinsel yetersizliği olan çocukların çoğunluğunu (%51) 6 yaş grubu çocuklar oluşturmakta iken zihinsel yetersizliği olmayan çocukların çoğunluğunu (%37) 5 yaş grubu çocuklar oluşturmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan çocukların %41’i ilaç kullanırken, zihinsel yetersizliği olmayan çocukların sadece %9’unun ilaç kullandığı saptanmıştır. Her iki grupta da annelerin çoğunluğunu 28-33 yaş grubu oluşturmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin eğitim durumlarına bakıldığında %46’sının ilkokul ve ortaokul mezunu olduğu, zihinsel yetersizliği olmayan çocukların annelerinin %47’sinin lise mezunu olduğu görülmüştür.

Tablo 2. Zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocukların yaralanma riski

Zihinsel Yetersizlik Durumu	Yaralanma riski				P*
	Yok		Var		
	n	%	n	%	
Var	91	91	9	9	0.003
Yok	100	100	-	-	
Toplam	191	95.5	9	4.5	

* İki gözde beklenen değer 5’in altında olduğundan riskte x2 değeri kullanılmaz.

Zihinsel yetersizliği olan çocukların %9'unda yaralanma riski vardır. Bu risk zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara göre 0.9 kat daha fazladır (Odds ratio= 0.910) ($p=0.003$) (Tablo 2).

Tablo 3. Zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocukların yaralanma davranışı

Yaralanma Davranışı Riski		
	Zihinsel yetersizliği olan %	Zihinsel yetersizliği olmayan %
Düşme	% 75	%51
Koltukların veya diğer eşyaların üzerinden atlama, zıplama	%65	%61
İzin verilmeyen ortamları keşfetme	%74	%39
Sandalyelerin üzerinde ayakta durma	%67	%38
Kontrolsüz olarak caddeye koşma	%65	%61
Oyun esnasında çizikler, sıyrıklar ve ya morluklar	%57	%42

Yaralanma davranışı riski açısından zihinsel yetersizliği olan çocuklarda ilk sıralarda “düşme”(75%) “izin verilmeyen ortamları keşfetme”(74%), “sandalyelerin üzerinde ayakta durma”(67%), “ kontrolsüz olarak caddeye koşma”(65%), “oyun esnasında çizikler, sıyrıklar veya morluklar”(57)maddeleri yer almaktadır. Zihinsel yetersizliği olmayan çocuklarda yaralanma davranışı risk ise ilk sırada “koltukların veya diğer eşyaların üzerinden atlama, zıplama”(61%), “düşme”(51%), “oyun esnasında çizikler, sıyrıklar veya morluklar”(42%), “izin verilmeyen ortamları keşfetme”(39%), “sandalyelerin üzerinde ayakta durma”(38) maddeleri yer almaktadır (Tablo 3).

Tablo 4. Son iki ayda karşılaşılan kaza tipleri

Kaza türleri	Zihinsel Yetersizliği Olan		Zihinsel Yetersizliği Olmayan		Ki Kare	p
	n	%	n	%		
Düşme	81	81	50	50	21,263	.000
Yanma	16	16	2	2	10,317	.001
Boğulma	10	10	2	2	4.344	.037

Kesi yaralanması	55	55	35	35	8.061	.004
Yaralanma nedeniyle acil servise götürülenler	22	22	9	9	5.497	.019
Yaralanma nedeniyle tıbbi bir girişim uygulananlar	16	16	3	3	8.375	.004

Kaza tiplerine bakıldığında ise düşmenin en sık yaralanma nedeni olduğu görülmüştür. Zihinsel yetersizliği olan çocukların %81'inde, zihinsel yetersizliği olmayan çocukların ise %50'sinde düşme saptanmıştır. Düşme oranlarına bakıldığında fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0.000$). Yanma, boğulma, kesi yaralanmasının zihinsel yetersizliği olan çocuklarda daha görüldüğü saptanmıştır. Zihinsel yetersizliği olan çocukların %22'sinin, zihinsel yetersizliği olmayan çocukların %9'unun yaralanma nedeniyle acil servise götürüldüğü görülmüştür. Zihinsel yetersizliği olan çocukların %16'sı, zihinsel yetersizliği olmayan çocukların %3'ü yaralanma nedeniyle tıbbi bir girişim uygulandığı görülmüştür (Tablo 4).

TARTIŞMA

Zihinsel yetersizliği olan çocukların yaralanma riskinin zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara göre 0.9 kat daha fazla olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalarda yetersizliği olan çocukların yetersizliği olmayan akranlarına göre daha fazla yaralandıkları saptanmıştır (Lee ve ark., 2008; Sinclair & Xiang, 2008; Xiang ve ark., 2014; Yung ve ark., 2014; Zhu ve ark., 2012). Tsang ve ark., (2012) sadece zihinsel yetersizliği olan ve zihinsel yetersizliğine ek olarak epilepsi hastalığı da olan çocuklarla yaptığı çalışmada, sadece zihinsel yetersizliği olan çocukların 2.57 kat, epilepsisi de olan çocukların ise 6.22 kat daha fazla yaralanma riski olduğunu bildirmişlerdir. Bu araştırmalardan farklı olarak, yapılan bir çalışmada ise davranış sorunu olan çocuklarda yaralanma sıklığı toplumun genelinden daha düşük (%1.6) olarak saptanmıştır ve bunun nedeninin de ilaç tedavisi ile çocukların davranış sorunlarının kontrol altına alınmasına bağlanmıştır (Brehaut ve ark., 2003). Bu sonuçlar zihinsel yetersizliği olan çocukların, bilişsel, motor gibi bozuklukları nedeniyle yaralanma riskinin daha fazla olduğunu göstermektedir. Zihinsel yetersizliği olan çocukların daha fazla yaralanma nedenleri, yetersizliklerinin yanı sıra aile, çevre, sosyo-ekonomik durum gibi faktörlerle de ilişkili olduğu düşünülmektedir. Veri toplama aşamasında aileler zihinsel yetersizliği olan çocuklarını daha fazla gözetim altında tuttuklarından yaralanma risklerinin daha az olduğunu düşündüklerini sözlü ifade etmelerine karşın, araştırmanın sonucunda zihinsel yetersizliği olan çocukların yaralanma riskinin daha fazla olduğu saptanmıştır.

Çalışmada zihinsel yetersizliği olan çocukların yaralanma davranışı açısından zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara göre daha riskli ancak yaralanma tiplerinin hemen hemen benzer olduğu saptanmıştır. Literatürde de benzer olarak zihinsel yetersizliği olan çocukların yaralanma konusunda riskli bir grup oluşturduğu ve

zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara göre daha fazla yaralanma davranışına sahip oldukları belirtilmektedir (Shi ve ark., 2015). Bununla birlikte, zihinsel yetersizliği olan çocukların yaralanma tipleri ile zihinsel yetersizliği olmayan çocukların yaralanma mekanizmaları arasında ilişki olduğu bildirilmiştir (Sherrard ve ark., 2004). Çalışmada, kaza tiplerine bakıldığında düşmenin en sık yaralanma nedeni olduğu görülmüştür. Zihinsel yetersizliği olan çocukların %81’inde, zihinsel yetersizliği olmayan çocukların ise %50’sinde düşme saptanmıştır. Literatürde de 2-5 yaş grubundaki çocuklarda en sık görülen kaza tipinin düşme olduğu görülmüştür (Demirköse ve ark., 2021; Işık ve ark., 2011; İnanç ve ark., 2008; Yıldırım, 2008). Çalışmada zihinsel yetersizliği olan çocuklarda yanma ile yaralanma oranının daha fazla olduğu görülmüştür. Chen ve ark. (2007) yaptığı çalışmada fiziksel /zihinsel yetersizliği olan çocukların yanık ile yaralanma oranının herhangi bir yetersizliği bulunmayan çocuklara göre iki kat daha fazla olduğunu saptamışlardır. Araştırmada, ayrıca boğulma şeklinde yaralanma zihinsel yetersizliği olan çocuklarda daha fazla görülmüştür. Suda boğulma çocuklarda önemli bir yaralanmaya bağlı ölüm nedenidir. Beş yaşından küçük çocuklar tüm suda boğulmaya bağlı ölümlerin %40’ını oluşturmaktadır (Kallas, 2008).

Çalışmada zihinsel yetersizliği olan çocukların, zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara göre daha fazla yaralanma nedeniyle acil servise götürüldüğü görülmüştür. Zihinsel yetersizliği olan çocukların yaralanma davranışının daha fazla olması, yaralanma riskinin daha fazla olmasının doğal bir sonucu olarak düşünülebilir. Oluşan bu kısır döngü ile zihinsel yetersizliği olan çocuklar zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara kıyasla yaralanmalara daha açıktır, daha fazla yaralanmaktadır ve acil servislerde daha fazla girişimle karşılaşmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan çocuklarda yaralanma nedeniyle tıbbi bir girişim uygulama durumlarının daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu sonuç zihinsel yetersizliği olan çocukların yaralanmalarının ciddiyetini göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma sonucunda, zihinsel yetersizliği olan çocukların yaralanma açısından riskli bir grup olduğu görüldü. Zihinsel yetersizliği olan çocuklar zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara kıyasla yaralanmalara daha açıktır, daha fazla yaralanmaktadır ve acil servislerde daha fazla girişimle karşılaşmaktadır. Bu çocukların annelerine çocuklarının gelişim özellikleri, yaralanmalar, ilk yardım, evde bakım ve izlem hakkında eğitim verilerek, danışmanlık yapılmalıdır. Farklı yaş gruplarındaki zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocuk ve gençleri kapsayacak araştırmaların yapılması önerilir.

Çıkar Çatışması:

Kişisel veya finansal çıkar çatışması yoktur.

Yazar Katkısı:

Çalışma konsepti /tasarımı, veri toplama, veri analizi ve yorumlama, yazı taslağı: M.K.; Veri analizi ve yorumlama, makalenin son halinin onaylanması: C.Ö.; Çalışma konsepti / tasarımı, makalenin son halinin onaylanması: H.Y.S.

KAYNAKLAR

- Aslan, Ş., Başakçı Çalık, B., Baş Aslan, Ü., Erel, S. (2019). Relationship between balance and co-ordination and football participation in adolescents with intellectual disability. *AJOL*, 41(2).
- Brehaut, J.C., Miller, A., Raina, P., McGrail, K.M. (2003). Childhood behavior Disorders and injuries among children and youth: a population-basted study. *Pediatrics*, 262-269.
- Centers for Disease Control and Prevention. (<http://www.cdc.gov/ncbddd/dd/dd1.htm>. Erişim tarihi: 12.11. 2010).
- Chen, G., Smith, G. A., Ranbom, L., Sinclair, S. A., & Xiang, H. (2007). Incidence and pattern of burn injuries among children with disabilities. *Journal of Trauma*, 62(3), 682-686. <https://doi.org/10.1097/01.ta.0000203760.47151.28>.
- Conk, Z., Başbakkal, Z., Yılmaz, H.B., Bolşık, B. (Editörler). (2013). *Pediatric Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Çelik, S. (2014). Zihinsel Engelli Bireylerde Kaza/Yaralanmaların Önlenmesinde Hemşirenin Rolü. *Journal of Contemporary Medicine*, 4, 91-97.
- Demirköse, H., Yapar, D., Özkan, S. (2021). 0-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Annelerin Sağlık Okuryazarlığı Düzeyi ve Çocukların Ev Kazası Geçirme Durumu ile İlişkisi. *Sağlık ve Toplum*. 31 (2): 74-82.
- Işık, H.S., Gökkyar, A., Yıldız, Ö., Bostancı, U., Özdemir, C. (2011). Çocukluk çağı kafa travmaları, 851 olgunun retrospektif değerlendirilmesi: Epidemiyolojik bir çalışma. *Ulusal Travma Acil Cerrahi Dergisi*, 17(2), 166-172.
- İnanç, D.Ç., Baysal, S.U., Çetin, Z., Çoşgun, L., ve ark.(2008). Çocukluk çağında yaralanma kontrolü: Ailenin davranışı ve güvenlik danışmanlığı. *Türk Pediatri Arşiv*, 43, 127-34.
- Jones, L., Bellis, M. A., Wood, S., Hughes, K., McCoy, E., Eckley, L., Bates, G., Mikton, C., Shakespeare, T., & Officer, A. (2012). Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies. *Lancet* (London, England), 380(9845), 899-907. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60692-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60692-8).
- Kallas, H.J. (2008). Boğulma veya Boğulayazma. Behrman, R.E., Kliegman, R.M., Jenson, H.B. (Ed), Akçay, T. (Çev. Edi.) *Nelson Textbook of Pediatrics* içinde (s321-330). İstanbul: Nobel Matbaacılık.
- Kavuççu, S. (2005). *Olgu Sunumları İle Çocuk Hastalıkları*. İzmir: Güven Kitabevi.
- Köse, O.Ö., & Bakırcı, N. (2007). Çocuklarda ev kazaları. *Sted Dergisi*, 3(16), 31-35.
- Lee, L., Harrington, R.A., Chang, J.J., Connors, S.L. (2008). Increased risk of injury in children with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 29, 247-255.
- Miller, A.E., & Azar, S.T. (2019). Parental injury prevention beliefs and children's medically attended injuries: evidence from a sample of disadvantaged rural fathers. *Early Child Development and Care*. 190. 1-10. [10.1080/03004430.2019.1583649](https://doi.org/10.1080/03004430.2019.1583649).
- Morrongiello, B.A. (2018). Preventing Unintentional Injuries to Young Children in the Home: Understanding and Influencing Parents' Safety Practices. *Child Dev Perspect*, 12: 217-222.
- Morrongiello, B.A., Klemencic, N., Corbett, M.(2008). Interactions between child behavior patterns and parent supervision: Implications for children's risk of unintentional injury. *Child Development*, 79(3), 627 - 638.
- Morrongiello, B.A., Marquis, A.R., Cox, A. (2021). A RCT Testing If a Storybook Can Teach Children About Home Safety. *Journal of Pediatric Psychology*. 46(7): 866-877.
- Patel, D.R., Greydanus, D.E., Calles, J.L., Pratt, H.D. (2010). Developmental Disabilities Across the Lifespan. *Dis Mon*, 56, 305-397.
- Ramirez, M., Fillmore, E., Chen, A., & Peek-Asa, C. (2010). A comparison of school injuries between children with and without disabilities. *Academic pediatrics*, 10(5), 317-322. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2010.06.003>.
- Safekids. (2015). Report to the Nation: Protecting Children in Your Home. February.
- Sherrard J, Ozanne-Smith J, Staines C. Prevention of unintentional injury to people with intellectual disability: a review of the evidence. *Journal of Intellectual Disability Research* 2004; 48(7): 639-45.

- Shi, X., Shi, J., Wheeler, K. K., Stallones, L., Ameratunga, S., Shakespeare, T., Smith, G. A., & Xiang, H. (2015). Unintentional injuries in children with disabilities: a systematic review and meta-analysis. *Injury epidemiology*, 2(1), 21. <https://doi.org/10.1186/s40621-015-0053-4>
- Sinclair, S.A., Xiang, H. (2008). Injuries Among US Children With Different Types of Disabilities. *American Journal of Public Health*, 98(8).
- Speltz ML, Gonzales N, Sulzbadner S, Quan L. Assessment of injury risk in young children: A preliminary study of the injury behavior checklist. *Journal of Pediatric Psychology* 1990;15: 373-383.
- Tsang, S.L., Gao, Y., Chan, Y.Y.E. (2012). A pilot study on unintentional household injury among children with intellectual disability in Hong Kong. *Inj Med*. 1(1): 25-32.
- Türkiye İstatistik Kurumu.(2019). Ölüm ve Ölüm Nedenleri. (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2019-33710>) Erişim Tarihi: 10.11.2021).
- Ulukol, B. (2004). Ev kazaları. Karaböcüoğlu, Uzel, Yılmaz (Ed), *Çocuk Acil Tıp Kitabı* (s. 383-393). İstanbul: Ohan Matbaacılık.
- Uysal, A., Ergül, Ş., Ardahan, M. (2008). Okul öncesi çocuklarda yaralanma riski. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 24(3), 105-114.
- White, D., McPherson, L., Lennox, N., & Ware, R. S. (2018). Injury among adolescents with intellectual disability: A prospective cohort study. *Injury*, 49(6), 1091-1096. <https://doi.org/10.1016/j.injury.2018.04.006>.
- WHO. (2014). *Injuries and Violence the Facts*. Geneva, Switzerland. Available from: http://www.who.int/violence_injury_prevention/en/
- Xiang, H., Wheeler, K., Stallones, L. (2014). Disability status: a risk factor in injury epidemiologic research. *Annals of Epidemiology*, 24(1); 8-16.
- Yıldırım, S. (2008). Ev kazası nedeniyle hastaneye başvuran hastaların sosyodemografik özellikleri ve kazaya maruziyetlerini kolaylaştıran çeşitli risk faktörlerinin değerlendirilmesi. Uzmanlık tezi. TC. Sağlık Bakanlığı Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği Koordinatörlüğü, İstanbul.
- Yıldırım Sarı, H., Gırlı, A. (2012). Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Kaza ve Yaralanma. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15 (4).
- Yung A, Haagsma JA, Polinder S. A systematic review on the influence of pre-existing disability on sustaining injury. *Accid Anal Prev*. 2014;62:199-208.
- Zhu, H., Xia, X., Xiang, H., Yu, C., Du, Y. (2012). Disability, Home Physical Environment and Non-Fatal Injuries among Young Children in China. *PLoS ONE* 7(5):e37766.doi:10.1371/journal.pone.0037766